

СТРУКТУРА ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Психологічна безпека суб'єкта професійної діяльності є необхідною умовою успішного виконання ним своїх робочих обов'язків, розвитку потенціалу як працівника і збереження психічного здоров'я. Люди, які почуваються психологічно безпечно на робочому місці, не сприймають професійне середовище та колег як загрозу, мають можливість розвивати та застосовувати свої таланти та здібності задля блага організації і успіху справи. Відсутність загроз психологічній безпеці стимулює командну роботу, відкрите обговорення інноваційних ідей та проектів, зміцнює бажання працівників залишатись у своїй організації, знижує конфліктність, плинність персоналу та ймовірність професійного вигорання. Все це вказує на необхідність всебічного вивчення даного психологічного феномену з метою цілеспрямованого проектування психологічно безпечного організаційного середовища та впровадження програм особистісно-професійного розвитку його суб'єктів.

Аналіз сучасних вітчизняних та зарубіжних наукових джерел свідчить, що даний феномен переважно розглядається з двох точок зору: організації безпечного середовища та особистісного аспекту безпеки (Баєва І., 2006; Шликова Н., 2004; Соломін В., 2008; Приходько І., 2015). Авторами досліджуються як об'єктивні властивості середовища, що забезпечують психологічний комфорт і захищеність психіки його учасників від різного роду негативних впливів, так і індивідуальні особливості, що дозволяють людині успішно адаптуватись, своїми зусиллями мінімізувати ці впливи і забезпечити собі стан захищеності у соціальному просторі, у тому числі і у професійному середовищі. Результати емпіричних досліджень показують, що одностороння зміна ситуації, підвищення безпеки навколишнього середовища без змін у свідомості його учасників не приводить до однозначно

позитивного результату (Андроннікова О., 2008), тобто питання суб'єктності у досягненні власної психологічної безпеки набуває особливого значення.

При побудові структурно-функціональної моделі психологічної безпеки ми спирались на концепцію І. Баєвої, яка розглядає психологічну безпеку як стан збереження психіки, що передбачає підтримку певного балансу між негативними впливами на людину навколишнього середовища та її стійкості, здатності подолати такі впливи власними ресурсами (Баєва І., 2006). Ми виокремили два компоненти у структурі психологічної безпеки суб'єкта професійної діяльності.

Когнітивний компонент психологічної безпеки суб'єкта професійної діяльності включає у себе уявлення про:

1. Параметри професійного середовища з точки зору наявності у ньому можливостей для задоволення природних та соціальних потреб його суб'єктів, реальних та потенційних ризиків і загроз, що викликають або можуть викликати стан їх незахищеності. Типовими загрозами у сучасних умовах, на нашу думку, є: психологічне та економічне насильство з боку керівництва, напруженість стосунків з колегами, виклики пов'язані з професійними завданнями (невизначеність, надмірна складність або кількість), тиск з боку контролюючих органів, небезпека втрати роботи або зниження зарплатні тощо. Водночас, можуть виникати і специфічні для різних професій та типів професійного середовища ризику, наприклад, ризику втрати здоров'я та навіть життя для представників збройних сил та інших силових структур.

2. Власні здатності впоратись з ризиками та загрозами професійного середовища, що загрожують психологічній безпеці. Тобто йдеться про самооцінку власної професійної та соціальної компетентності, гнучкість у реагуванні на складні обставини, впевненість у собі та рівень усвідомлення власної суб'єктності у ситуаціях професійної діяльності.

Цілком очевидно, що різні суб'єкти в одному і тому ж середовищі можуть переживати різну ступінь безпеки або небезпеки. Ці відмінності, на

нашу думку, можуть бути обумовлені, з одного боку, різницею у суб'єктивних оцінках ступеню небезпеки тих чи інших явищ, ймовірності такої небезпеки і тяжкості наслідків. З іншого боку, має значення самооцінка власних копінг-здатностей впоратись з труднощами та підтримувати внутрішню рівновагу.

В основі *емоційного компоненту* психологічної безпеки суб'єкта професійної діяльності знаходиться відчуття власної захищеності від загроз, пов'язаних з діяльністю у професійному середовищі. Воно засноване на оцінці, що є результатом сприйняття ситуації і когнітивної переробки інформації про стан і загрози середовища, а також про свої здатності, як його суб'єкта. Оцінка має емоційне забарвлення і може бути охарактеризована через дихотомії типу «безпечно – небезпечно», «добре – погано», «комфортно – некомфортно» та ін.

Слід мати на увазі, що описані складові психологічної безпеки слід розглядати як у розрізі оцінок нинішньої професійної ситуації суб'єкта, так і його очікувань щодо власного майбутнього, адже для відчуття себе у безпеці людині не досить сприйняття середовища як відносно безпечного і своєї здатності впоратись з його викликами сьогодні; необхідною є впевненість у тому, що такий стан речей буде збережений і завтра.

Таким чином, психологічна безпека суб'єкта професійної діяльності розглядається нами як його відчуття захищеності від загроз, пов'язаних з професійним середовищем. Джерелом цього відчуття є уявлення про ступінь безпечності параметрів середовища та про свої здатності справлятися з його загрозами. Подальші перспективи досліджень ми вбачаємо у розробці на основі описаної моделі психодіагностичної методики, проведенні емпіричних досліджень психологічної безпеки суб'єктів професійної діяльності різних типів професійних середовищ.